

MEZI MĚSTEM A VESNÍCÍ

SOCIÁLNĚ PROFESIONÁLNÍ STRUKTURA KOVOZEMĚDĚLCŮ

Ryszard Turski: Między miastem a wsią. Struktura społeczno-zawodowa chłopów-robotników w Polsce. Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa, 1965, s. 305.

Je velkým nedostatkem, že v naší sociologické, ekonomické i historické literatuře nemáme monografie, která by pojednávala o problémech kovozezemědělců. Sociální skupina kovozezemědělců reprezentovala totiž u nás a stále ještě reperezentuje širokou vrstvu obyvatelstva, jejíž úloha v ekonomických i společenských procesech je nemalá. Proto vědeckí pracovníci, spolu s celou ekonomickou a sociologickou veřejností jistě přivítají velmi podnětnou a hodnotnou práci Turského věnovanou sociologickým a ekonomickým problémům kovozezemědělců.

Monografie Turského se zabývá sociálně profesionální strukturou kovozezemědělců v Polsku a rozvojovými faktory této skupiny. V předmluvě uvádí autor hlavní důvody, které jej vedly k napsání práce, a zároveň vymezuje předběžně dva základní termíny, jimiž v práci operuje: termín „struktura“ a termín „kovozezemědělec“. Při formulování struktury vychází z definice A. Rajkiewicze, který říká: „... struktura je soustava skupin, které můžeme rozlišovat na základě určitého klasifikačního měřítka umožňujícího nám přihlížet k rozdílným vlastnostem jejich členů a ke vzájemné podřízenosti a závislosti a konečně i ke kvantitativním proporcím“. Termínem „kovozezemědělec“ pak označuje autor všechny osoby, které pracují mimo zemědělství, ale patří do vesnických hospodářství. (Podrobný rozbor těchto dvou kategorií je v 6. kapitole práce.)

Rychlý kvantitativní a strukturální rozvoj skupiny kovozezemědělců v podmínkách lidového Polska a vznik mnoha vážných a komplikovaných hospodářských a sociálních problémů s tím spojených vyvolává živý zájem o tyto otázky ze strany státu, hospodářské a sociální politiky a stává se předmětem zájmu velké řady autorů. Turski konstatuje, že většina autorů považuje vznik skupiny kovozezemědělců za důsledek nesprávné hospodářské politiky nebo za dočasný, náhodný či vedlejší jev, který v podstatě nesouvisí s velkými ekonomickými proměnami v lidovém Polsku. Pokouší se proto ve své práci objektivizovat procesy spjaté s problematikou kovozezemědělců, vysvětlit jejich objektivní, funkční úlohu ve společnosti a vyložit stupnici intenzity

strukturálních podmínek, které vedly k rozvoji této skupiny v rámci celkové struktury národního hospodářství.

V průběhu výzkumných prací dospěl autor k závěru, že rozbor činitelů podmiňujících strukturální rozvoj skupiny kovozezemědělců v Polsku není možno uzavřít do časových hranic poválečného období. Věnuje proto v poměrně širokém rozsahu pozornost též období kapitalismu v Polsku. Tato problematika nebyla dosud synteticky podchycena ani v historické, ani v jiné vědecké literatuře. Nedostatek syntetických prací v oblasti evoluce některých prvků sociálně profesionální struktury zemědělského obyvatelstva pracujícího mimo zemědělství a z toho plynoucí nutnost opřít se v četných případech o více méně podrobné monografické práce, způsobily, že Turski se nejednou musil omezit jen na formulování hypotéz nebo přímo na konstatování mezer ve výzkumu, jež zatím nedovolují přikročit k zpracování dané otázky.

Práce je rozdělena do tří částí. V první části autor sleduje a rozebírá podmínky vývoje skupiny kovozezemědělců v Polsku za kapitalismu. Jde mu především o podchycení hlavních zákonitostí, které ovlivňují v jednotlivých obdobích a oblastech v Polsku nabídku práce zemědělského obyvatelstva mimo zemědělství a poptávku po této práci. Autor konstatuje, že v první fázi kapitalismu poptávka značně převyšovala nabídku, zatímco v dalších fázích tomu bylo obráceně, zvláště v konečné fázi, tj. v období mezi dvěma světovými válkami.

V druhé části práce, která je nejpodstatnější, se zabývá především rozбором činitelů ovlivňujících rozsah a strukturu vý-

dělků zemědělského obyvatelstva plynoucích z nezemědělské práce v lidovém Polsku. Rozebírá jednak strukturu polského zemědělství a její vliv na zkoumané procesy, dále vliv agrárního přelidnění, vliv nízké produktivity práce a nízkých příjmů soukromě hospodařících rolníků a konečně bere v úvahu úlohu ekonomicko-spoolečenské politiky státu v lidovém Polsku. Dále pak sleduje faktory vyvolávající poptávku po nezemědělské práci venkovského obyvatelstva. Věnuje zde pozornost především nerovnoměrnosti rozmístění produktivních sil v Polsku a politice maximálního využití zásob země.

Třetí část práce je věnována rozboru sociálně profesionální struktury kovozemědělců v lidovém Polsku. Při tomto rozboru vychází autor z prozatímního sčítání z 3. 1. 1960. V této části práce také podává definici kovozemědělce a polemizuje s názory některých polských autorů na tuto kategorii.

Aby ukázal, že kategorie kovozemědělců není jevem charakteristickým čistě jen pro Polsko, uvádí povšechné údaje o práci kovozemědělců v některých dalších zemích, a to v kapitalistickém Rusku, Německu, Švýcarsku, Belgii, Francii a v některých zemích socialistického tábora.

Vcelku lze říci, že Turski vychází ve své práci z marxistického pojetí sociologie. Opírá se při tom o tři hlavní předpoklady:

1. o historismus marxistické společnosti,
2. o genetický, příčinný výklad sociálních jevů,
3. o úlohu humanistických problémů ve společenských procesech.

Autor dochází k závěru, že různé formy slučování práce v zemědělství s prací mimo ně tvoří v mnoha evropských zemích jednu ze zákonitostí procesu přechodu zemědělského obyvatelstva do nezemědělských povolání bez migrace z vesnic do měst. Tyto procesy vytvářejí sociálně ekonomické předpoklady pro urbanizaci vesnice bez migrace vesnického obyvatelstva do měst, a to nejen vesnic předměstských, ale i vesnických pásem, jež přímo nesouvisí s městskými nebo průmyslovými středisky. Turski tak rozšiřuje mimo jiné i pohled na urbanizační procesy.

Práce Turského bude jistě podnětem i pro naše sociology a ekonomy a pomůže jim v jejich výzkumu při řešení otázek spjatých se sociologickými problémy kovozemědělců.

K. ČIHÁKOVÁ, prom. ekon.

Právnická fakulta KU, katedra politické ekonomie, Praha 1, Curieových 7

INŽ. J. RAKOSNÍK

Zemědělské museum Kačina